

Fattigdom i et sammenliknende perspektiv

Hva mener vi med fattigdom? Hvor fattig må en være for å være fattig? Er fattigdommen relativ til det samfunnet vi lever i? Fattigdomsdefinisjoner kan grupperes omkring stikkord som absolutt fattigdom, relativ fattigdom, administrativt definert fattigdom, synlig fattigdom, fattigdom under en viss grense, og indikatorer på fattigdom.

Rent umiddelbart virker det meningsløst å sammenlikne fattigdom i slummen i Buenos Aires med ny-fattigdommen i Norge. Det er faktisk sånn at man i en eventuell slik sammenlikning måtte stille spørsmål ved om det overhodet eksisterer fattigdom i Norge. Slik kan man tenke innen ett perspektiv. Men innen et annet perspektiv er det mulig å få frem nye sider ved fattigdommen.

I regi av International Social Science Council er det satt i gang et sammenliknende forskningsprogram om fattigdom i industrialiserte land og i utviklingsland. Formålet er å utvikle et bedre teoretisk grunnlag for å hjelpe fattigdom - i erkjennelse av at det knapt finnes noe så praktisk anvendelig som en god teori. I årenes løp har det vist seg at mange av de tiltak som har vært satt i verk gjennom Verdensbanken og andre internasjonale organisasjoner, og også gjennom den norske utviklingshjelpen, har kommet til kort blant annet fordi det teoretiske grunnlaget har vært for svakt.

Når det velges et perspektiv som bygger på sammenlikninger av fattigdom i ulike land, innebærer det noen forutsetninger som det kan være nyttig å trekke frem i lyset.

Bygd inn i det sammenliknende perspektivet ligger det i alle fall tre ulike typer forståelse. Den ene bygger på en oppfatning av at fattigdom finnes i alle samfunn, uten hensyn til deres sosiale, økonomiske eller politiske struktur. I sin mest ekstreme form kan det hevdes at der hvor menneskene møtes, vil det alltid utfolde seg et sett av asymmetriske bytteforhold som etterlater noen i fattigdom. Når disse byttene hoper seg opp og blir til generelle spilleregler om hvordan penger og materielle goder, tjenester og arbeidskraft byttes mot hverandre, kan det ikke unngås at det oppstår fattigdom.

Den andre typen forståelse bygger på en oppfatning av at fattigdom er et gradsfenomen. De forskjellige uttrykk for fattigdom representerer til sammen ulike grader av det samme fenomen. Når fattigdommen antar ulike omfang, skyldes det blant annet at den er blitt modifisert gjennom offentlig politikk og den økonomiske og sosiale struktur.

Den tredje typen forståelse bygger på en oppfatning av at visse fattigdomselementer er så universelle at de kan identifiseres innen alle kulturer.

Vektleggingen av disse tre typer forståelse vil ha betydning for den måten en sammenliknende studie utformes. Man kan enten søke etter de krefter og årsaker som skaper fattigdom, uten hensyn til de kulturer fattigdommen befinner seg i. Eller man kan reise spørsmål om hvilke prosesser som ligger til grunn for at fattigdommen utfolder seg i ulike grader og antar ulike former. Eller man kan søke å avdekke de felles elementer i forekomsten av fattigdom, uten hensyn til hvor fattigdommen utspiller seg.

Hvis fattigdom ble oppfattet som fullstendig ulike fenomener i de forskjellige kulturene, ville forskningsspørsmålene endre retning, både metodemessig og teoretisk. Det ville blant annet være nødvendig å reise spørsmål om vi trenger helt ulike teorier for å forklare forekomsten av fattigdom innen ulike land.

Hvordan defineres fattigdom?

Hvis man skal drive med sammenliknende studier, er det nødvendig med en definisjon av fattigdom som gjør det mulig å sammenlikne på tvers av landegrenser.

Det finnes ikke en enkel og grei definisjon som er allment aksep-

tert. Eksempler på fattigdomsdefinisjoner kan grupperes omkring stikkord som absolutt fattigdom, relativ fattigdom, administrativt definert fattigdom, synlig fattigdom, fattigdom under en viss grense, og indikatorer på fattigdom.

Absolutt fattigdom viser til det forhold at det finnes et grunnleggende minimum av ressurser et menneske trenger for å overleve. Slike ressurser er i første rekke mat og drikke og en viss beskyttelse mot ekstreme temperaturer og livsfarlige situasjoner. Dette er de grunnleggende behov mennesket har. Mennesker som tvinges til likevel å klare seg uten dette minstemål, er klart fattige. Vanskene oppstår når det for eksempel stilles spørsmål om hvor mange kalorier pr. dag et menneske trenger for å overleve, og hvilken type mat som er nødvendig. Det hjelper også lite med tilstrekkelig tilgang til vann hvis vannet er forurenset og representerer en helsefare.

Relativ fattigdom innebærer at fattigdom bare kan vurderes i forhold til hvilke ressurser andre har som det er naturlig å sammenlikne med. Innen en slik definisjon kan de ny-fattige i Norge ikke sammenliknes med slumboerne i Buenos Aires. De er først og fremst fattige i forhold til andre innen Norges grenser. Det er en definisjon som med rimelighet kan opprettholdes så lenge man befinner seg innen et lite land med veldefinerte grenser og oversiktlige forhold. Men hvem er det ellers 'naturlig' å se på når man skal vurdere hvem som er fattig? Skal det sammenliknes med naboen, den gjennomsnittlige industriarbeiderlønn og minstepensjonene, eller er det lønnsforskjellene mellom kvinner og menn, og mellom by og land som skal stå i fokus? Er den hjemløse uteligger i verdens rikeste land like fattig eller fattigere enn den hjemløse uteligger i verdens fattigste land hvor fattigdom er det normale? I prinsippet opplever de jo begge sult, økt sykkelighet, og manglende beskyttelse mot vær og vind og uforutsette begivenheter. I tillegg opplever den hjemløse i det rike land at alle omkring har så mye mer, mens uteliggeren i det fattige land bare opplever en normaltilstand av fattigdom i omgivelsene. Så i hvilken grad skal slike betraktninger trekkes inn i definisjonen av fattigdom?

Administrativt definert fattigdom tar sitt utgangspunkt i sosialpolitikken. Gjennom sine hjelpetiltak definerer velferdsstaten visse grupper som henholdsvis eldre, funksjonshemmede, arbeidsløse, enslige forsørgere eller familier med mange barn. Slike merkelapper betyr blant annet at de har rett til offentlig støtte. Kriteriene er ikke 'natur-

lige', men skifter fra land til land, og deres opphav kan ikke alltid etterspores. Tidspunktet for alderspensjonering innen Europa varierer for eksempel fra 55 til 70 år, mens tildeling av uføretrygd varierer fra en rent medisinsk uførhet til sosial uførhet. Begrunnelsene er heller ikke alltid like lette å spore opp. Dels får vi vite at det er mange fattige i disse gruppene, dels får vi vite at de som befinner seg i slike grupper har større sannsynlighet for å bli fattige. Men den administrative definisjon av fattigdom har stor gjennomslagskraft i den vestlige verden og farger våre oppfatninger av fattigdom.

Synlig fattigdom som definisjon bygger på den enkle forutsetning at det finnes fattigdom som er så skrikende at det er lett å oppnå enighet om hvilket fenomen det er man observerer. Den som har sett hjemløse i New York eller har vandret gjennom de enorme slumområdene rundt Mexico City, trenger ingen definisjon. Tror vi da, for også her er det flere nyanser som kan gjøre det vanskelig å avgrense et geografisk område som et fattigdomsområde. Undersøkelser fra den mexikanske storbyslum viser for eksempel at deler av befolkningen gjennom flere år har hatt fast arbeid med inntekter som gjør at de klarer seg rimelig bra. Men skal de få seg en bedre bolig må de kjøpe seg inn på et leilighetsmarked som sender dem langt ut i periferien. Skal deres fattigdom vurderes etter bostedet eller etter inntekten?

Fattigdom under en viss grense er foreløpig den mest presise definisjon, men også den mest snevre. Fattigdom måles her bare ved hjelp av inntekt, og de som faller under en viss inntektsgrense, er pr. definisjon fattige og har i enkelte land rett på en økonomisk kompensasjon som bringer dem opp til fattigdomsgrensen. Selve fattigdomsgrensen fastsettes gjennom politiske vedtak. I USA har det lenge vært brukt slike fattigdomsgrenser. Men det finnes ingen greie kriterier for akkurat hvor fattigdomsgrensen skal settes. Og i praksis viser det seg at grensen settes så lavt at det er vanskelig å akseptere at bare de som faller under grensen, er å oppfatte som fattige. I Norge har det mer eller mindre sneket seg inn en oppfatning av at Folketrygdens minstepensjon kan betraktes som en slags uoffisiell fattigdomsgrense.

Indikatorer på fattigdom er en måte å måle fattigdom på. Men gjennom målingen blir det samtidig en definisjon av fattigdom. Både i dagliglivet, i politikken og i forskningen er det fattigdomsindikatorer som har størst gjennomslag i måten fattigdomsbegrepet diskuteres på. Problemet er å velge ut de indikatorer som gir det beste bilde

av fattigdommen, og å vurdere hvordan samspillet mellom de ulike indikatorer kan bidra til å forsterke fattigdommen. Det har vært gjort mange forsøk på å sammenlikne fattigdommen globalt. Ved hjelp av ulike indikatorer er det blant annet utviklet en 'human development index' som kombinerer nasjonalinntekten i et land med andel i befolkningen som ikke kan lese og skrive, samt den forventete levealder i befolkningen. Omkring disse tre indikatorene konstrueres en indeks som rangerer landene. De land som skårer lavest på indeksen, er pr. definisjon de fattigste i verdenssamfunnet. Fordelen med en slik indeks er at det er mulig å oppnå informasjon om disse forholdene også i land som ellers mangler statistikk om det meste. Ulempen er selvfølgelig at informasjonen er begrenset. Medisinske forskere vil for eksempel hevde at dødelighet er en sterkere indikator enn forventet levealder. Men dessverre er det en indikator som krever data det er vanskeligere å få tak i. Økonomiske forskere vil være utilfredse med nasjonalinntekten som indikator. De har utarbeidet mye mer raffinerte indikatorer både på individuell økonomi og på nasjonal økonomi som gir detaljert innsikt i ulikheter mellom grupper av individer og mellom land. Men igjen, en slik fremgangsmåte krever data som ikke finnes i mange land i den tredje verden. Skandinaviske forskere har gjennomført levekårsundersøkelser som bygger på et sett av indikatorer som spenner fra utdanning, helse, boforhold, deltakelse i samfunnsliv og nettverk, til økonomi og familie. Undersøkelsene er utført gjennom intervjuer i befolkningen, og er derfor uavhengig av den offisielle statistikk. Norske forskere har i den senere tid prøvd ut slike undersøkelser også i de mindre rike hjørner av verden, som i Gaza, Egypt og i deler av det gamle Sovjet.

Den som skal drive med sammenliknende forskning, må velge mellom ulike definisjoner. Valget er ikke lett, men tommelfingerregelen er at valget skjer ut fra problemstillingen - ikke omvendt - og at det underveis redegjøres for de tilpasninger og kompromisser som i praksis alltid må inngås.

Bruk av definisjon i sammenliknende analyse

En av de relative fattigdomsdefinisjonene som har stått sentralt innen visse deler av fattigdomsforskningen, er følgende:

Fattigdom kan defineres som den påførte mangel på materielle ressurser - over et visst tidsrom og i en slik utstrekning at deltakelse i normale aktiviteter og ervervelse av visse goder og levekår som er vanlige, eller i alle fall vidt aksepterte i det øvrige samfunn, blir umuliggjort eller sterkt begrenset for de som berøres.

I denne definisjonen understrekes det flere forhold. Dels er fattigdommen påført de fattige. Det sies ikke noe om hvem som har 'skylden', men det vises til at den oppståtte mangel på materielle ressurser rammer visse grupper. Dels må mangelen være i en viss tid og være av et visst omfang. Tidsrommet beregnes ikke i uker eller måneder, men i det man kan kalle konsekvenser. De viktigste konsekvenser er at de som rammes av mangel på materielle ressurser forhindres fra å delta i visse aktiviteter og oppnå visse levekår. Fokus skiftes dermed fra rene økonomiske mål på fattigdom til også å inkludere manglende deltakelse som et mål på fattigdom. Dels relateres disse konsekvenser til det normale og det vanlige i samfunnet. Hvis det ikke er mulig å delta i de aktiviteter som andre kan delta i, og hvis det ikke er mulig å oppnå de levekår som er de vanlige i samfunnet ellers, kan de som kommer i en slik situasjon regnes som fattige.

Uten å gå inn på de underliggende teorier i denne definisjonen, kan vi bruke den til å demonstrere hvordan den kan anvendes i sammenliknende forskning.

Er det for eksempel slik at de krefter som skaper mangel på materielle ressurser, er de samme i den tredje verden som i de industrialiserte land? Hvilke prosesser har størst gjennomslagskraft? Skal vi for eksempel ta utgangspunkt i markedskrefter og kapitalisme som bygger på prosesser som skaper ulikhet og manglende ressurser for noen? Eller skal vi ta utgangspunkt i fenomenet økonomisk vekst som tilbys - og aksepteres - som medisin for alle nasjonale fattigdomsproblemer? Økonomisk vekst bygger i alle fall på to motstridende forutsetninger. På den ene siden forutsettes det at det gjennom økonomisk vekst skapes flere materielle ressurser. På den annen side forutsettes det styrket konkurranse, tilsidesetting av ulønnsom arbeidskraft, og lavere eksportpriser (blant annet gjennom lavere lønninger på hjemmemarkedet) for å få til økonomisk vekst. Er det slik at økonomisk vekst på samme tid både reduserer og produserer fattigdom? Og hvis det er tilfelle, hvordan er det da mulig å sortere ut de to typer krefter for å forstå hvilke grupper denne mangel på materielle ressurser ram-

mer, og hvilken type fattigdom som oppstår?

Et annet element i definisjonen dreier seg om konsekvensene som mangelen på ressurser medfører. Opplevs fattigdommens konsekvenser på samme måte, uten hensyn til hvor de fattige befinner seg? Det viser seg for eksempel at fattige slumboere i Afrika og Asia utvikler den samme type strategier, ikke bare for å overleve, men også for å bevare sin selvrespekt og sitt menneskeverd. Det omliggende samfunn vil ganske visst ikke synes at tyveri og vold er uttrykk for særlig høyverdige verdier. Men det kan gi ganske mye selvrespekt å stjele til familien og gjøre forhatte myndigheter et pek. Skal evnen til å mestre den ekstreme fattigdommen telle med når omfanget av konsekvensene skal vurderes?

Et tredje element viser til at de som rammes av mangel på materielle ressurser, ikke kan delta i visse aktiviteter og oppnå visse levekår. Slike aktiviteter kan for eksempel være deltakelse i politisk liv, å sende sine barn på skole, å benytte seg av kulturtilbud, og å ha adgang til helsetjenester. Aktivitetene vil variere mellom land. Sammenlikner man for eksempel fattigdom mellom det tidligere Sovjet og USA, kommer det frem at adgangen til helsetilbudet i Sovjet var åpen for alle og den politiske adgangen lukket. I USA var (er) den politiske adgang åpen mens helsetilbudet er lukket. Men i praksis var også det sovjetiske helsetilbudet relativt lukket, fordi adgang til sykehus og leger ofte krevde en ekstra innbetaling under bordet som de fattige ikke hadde råd til. I praksis er også den politiske adgangen i USA lukket, både fordi det krever ressurser å delta, og fordi saker som har relevans for en bedring av de fattiges kår, ikke står på dagsorden. Forskjellen mellom de fattigste i Sovjet og USA er kanskje ikke så stor likevel, om man skulle dømme etter deres adgang til visse aktiviteter og tjenester.

I levekårsbegrepet inngår det flere faktorer. Et nærliggende spørsmål er innen hvilke land de samme faktorer vektlegges, og innen hvilke land vi finner helt ulike dimensjoner. I Norge har det for eksempel vært hevdet at nærhet og tette sosiale nettverk bør inngå i et levekårsbegrep. Med en gang denne problemstillingen bringes inn, kommer også diskusjonen om hvordan den skandinaviske velferdsstaten kan omformes til å innbefatte nærhet, og kanskje til og med 'lykke'. Det absolutte fattigdomsbegrepet kommer i bakgrunnen når det utvidete fattigdomsbegrep kommer i forgrunnen.

Eksemplene ovenfor demonstrerer hvordan det oppstår nye innfallsvinkler gjennom sammenlikning og hvordan sammenlikningen gjør det mulig å trenge dypere inn i forståelsen av fattigdommens mange uttrykk.

Skal man studere de fattige eller de ikke-fattige?

Enkelte har hevdet at alle samfunn trenger en viss andel fattige for å fungere knirkefritt. Spesielt de industrialiserte samfunn er avhengige av at visse funksjoner utføres, og disse kan best ivaretas av en fattig underklasse som ikke har politisk innflytelse. Noen av disse funksjoner er symbolske, mens andre har et konkret innhold.

De fattige kan for eksempel brukes til å ta de jobbene som de ikke-fattige skygger unna. Som regel er det denne typen jobber som er dårligst betalt. De fattige vil stort sett være nødt til å klare seg med brukte ting og varer av dårligere kvalitet, samtidig som de er kjøpere av de grønnsaker som andre har vraket og brødet som blir liggende igjen. Fra en økonomisk synsvinkel er det effektivt fordi varene får lenger bruksverdi og markedet utnyttes bedre. I den utstrekning de fattige oppsøker leger, tannleger, advokater og andre tjenesteytende grupper, vil de foretrekke dem som tar lave honorarer. Det vil helst være tjenesteytende yrkesutøvere som ikke kan selge sine tjenester på et mer lønnsomt marked hvor kravene til kvalitet er høyere. Det er også større sannsynlighet for at barna til fattige vil måtte nøye seg med mindre dyktige lærere. Både fra en samfunnsøkonomisk og menneskelig synsvinkel kan det hevdes at bruksverdien dermed forlenges for annenrangs yrkesutøvere i tjenesteytende sektor.

De fattiges politiske maktesløshet gjør dem til en brikke i det politiske spillet når for eksempel byområder skal saneres eller industrialiseringen gjør sitt inntog på landsbygda. Gjennom sin politiske avmakt bidrar de til å absorbere sosiale og økonomiske endringer som en sterkere gruppe ville ha protestert mot. Samtidig kan de brukes som en usynlig velgerskare fordi politikere og andre kan uttale seg på deres vegne og uimotsagt kan hevde hva som er til beste for denne tause velgermasse. De fattige behandles som en homogen gruppe og får ikke selv frem sine preferanser, samtidig som politikere, administrato-

rer og veldedighetsorganisasjoner øker sin troverdighet ved å handle på vegne av store grupper.

Skillet mellom fattige og ikke-fattige bidrar i seg selv til å favorisere de ikke-fattige som kan utvikle stereotypier om de fattige og der ved understreke det positive ved egne moralske verdier. Rent konkret viser det seg at barn av fattige foreldre har større sannsynlighet for å falle ut av både utdanningssystem og arbeidsmarked. Indirekte medvirker det til at barn av ikke-fattige foreldre klarer seg relativt bedre, simpelthen fordi taperne sikrer at det blir flere vinnere blant de ikke-fattige barn og dermed bidrar til at de kan klatre oppover i det sosiale hierarki.

Slike synspunkter medvirker til å rette oppmerksomheten mot de ikke-fattige og setter spørsmål ved hva de ikke-fattiges behov, livsstil og normer betyr for de fattiges livsstil og muligheter. Er det faktisk så at fattigdom ikke kan forstås uten en tilsvarende innsikt i de ikke-fattiges verden? En kjent britisk fattigdomsforsker konkluderte en stor undersøkelse med at for å gjøre noe effektivt med fattigdommen, måtte man først avskaffe overdådig rikdom og store lønninger, blant annet fordi de rike bidrar til å sette normer for en attraktiv livsstil som gjør at de fattige alltid vil komme ut som tapere, både moralsk og faktisk. I en analyse av hungersnød viser en indisk fattigdomsforsker hvordan den sosiale stabiliteten og de ikke-fattiges samfunn trues når hungersnøden griper om seg. En amerikansk fattigdomsforsker peker på at fattigdommen i USA underminerer både produksjonskapasiteten, familielivet og den sosiale integrasjon. I siste instans kan fattigdommen true med å ødelegge landets politiske stabilitet. Og Thorvald Stoltenberg har hevdet at fattigdom, spesielt blant flyktninger, er den største trussel mot verdensfreden (se også Astri Suhrkes artikkel).

Hvis dette er en fornuftig vinkel inn i sammenliknende fattigdomsforskning, kan det reises spørsmål om hvor generelt de ikke-fattiges 'behov' for en viss andel fattige er, og om dette 'behovet' hviler på samme grunnlag innen ulike kulturer. Når det samtidig trekkes inn i bildet at de ikke-fattige både har behov for en viss andel fattige, samtidig som denne andelen ikke må bli for stor for da truer den vitale interesser hos de ikke-fattige, kan det reises spørsmål om hvor stor en andel fattige som er 'funksjonell' for de ikke-fattige. Under hvilke forhold kan et samfunn 'tåle' mange fattige, og under hvilke forhold kan fattigdommen minimaliseres? Det er bare ved å stille slike ukon-

vensjonelle spørsmål at det er mulig å skape nye former for intervensjon. Hittil har mislykte hjelpetiltak ofte blitt forklart med den store korrupsjon i mottakerlandene og eliten som forsvarer egne interesser. Men dette er bare en bit av det totale bilde. Hvis samfunnet er bygd omkring prosesser som opprettholder store ulike fordelinger og fattigdom, kan det være vel så viktig å få innsikt i slike prosesser for å forstå om hjelpen er dømt til å mislykkes. På det psykologiske plan kan det være nødvendig å se nærmere på de utbredte stereotypier av fattige og hvilke formål de tjener.

Etiske dilemmaer

Det er ikke lett å forske på andre folks fattigdom. Det vil alltid finnes etiske dilemmaer som åpnes opp når den privilegerte forsker kommer i kontakt med mindre privilegerte og skal prøve å forstå og beskrive fattigdommens natur. Problemene forsterkes når forskeren beveger seg fra den vestlige verden og inn i den tredje verden.

Fattigdommen i mange av utviklingslandene er ekstrem. Den gir seg tydelig uttrykk i overveldende og vedvarende mangel på selv de mest grunnleggende nødvendigheter, stadige utbrudd av hungersnød og epidemier, høy spebarnsdødelighet og lav levealder, sårbarhet overfor naturkatastrofer og internasjonale konflikter, kombinert med liten sannsynlighet for et skifte som vil bedre levekårene til størstedelen av befolkningen. De seneste tall tyder på at nærmere tretti millioner mennesker på det afrikanske kontinent står i umiddelbar fare for å dø av hungersnød. Det er tall som overgår fantasien i et lite land med noe over fire millioner innbyggere.

Forskjellene i fattigdom mellom Nord og Sør får forskning om ny-fattigdom i velferdsstatene til å se ut som en akademisk lekegrind. Vi vet at problemene i den tredje verden har et omfang og en kompleksitet som tilsier at selv massiv innsats på forskningsfronten vil ha liten eller kanskje ingen betydning. Inne i dette følelsesladde område manøvrerer vestlige forskere, hvorav noen opplever skyldfølelse fordi de kommer fra land hvis økonomiske og politiske system bidrar til å holde utviklingslandene nede i fattigdom.

Stilt overfor slike forhold er det ikke rart at det er forskere som spør hvordan de skal forholde seg, både som menneske og forsker. E

det riktig å forske i stedet for å bruke de samme ressurser til å avhjelpe nød? Er det riktig å legge vekt på utviklingen av fattigdomsteori i stedet for å bruke ressursene til anvendt forskning? Er det riktig å tenke langsiktig, når man kunne oppnå større umiddelbar nytteverdi ved å forske på konkrete problemer?

Det er sannsynligvis riktig å si at de fleste av dem som forsker på fattigdom, gjør det fordi de opplever fortvilelse og avmakt overfor de rådende forhold. Det er til og med dem som har hevdet at hvis forskerne ikke opplever en moralsk indignasjon på vegne av de fattige, kan deres forskning ikke rettferdiggjøres.

Her vil noen av oss nok rope varsku. På den ene siden kan det hevdes at den sterke moralske indignasjon er en viktig drivkraft bak denne type forskning. På den annen side kan det hevdes at det sterke følelsesmessige engasjement kan gjøre forskeren blind og lede til feilaktige konklusjoner.

Forskningen foregår ikke i et vakuum. Det er sterke krefter rundt forskeren som ønsker å få frem lett forståelige forskningsresultater som kan omsettes i praksis. Politikere, administratorer, nasjonale og internasjonale hjelpeorganisasjoner og media har alle interesse av å overta fattigdomsforskningen og tilpasse den sine formål. Forskeren skal ha sterk rygg for å motstå den fristende synsingen og gjennomføre en helhetlig tenkemåte uten å lekke ut småbiter underveis.

I begynnelsen av 1960-årene tok den amerikanske presidenten initiativet til en massiv mobilisering for å komme fattigdommen i USA til livs. Samfunnsvitere var blant dem som ble kalt inn som rådgivere, og tallrike programmer ble satt i verk, utformet av samfunnsvitere. I ettertid vet vi at den såkalte fattigdomskrigen ikke frembrakte så mange seire. Det skyldtes blant annet at rådene som ble gitt, hvilte på et sviktende teoretisk grunnlag. Det er mulig samfunnsvitere ville ha vært i stand til å gi bedre råd i dag, om de nå skulle få sjansen igjen. Men det er ikke sikkert. Og innen mange av prosjektene i utviklingslandene vet vi i alle fall at de har feilet.

Samtidig kan det reises spørsmål om hvem som har rett til å gi råd til hvem. I 1950- og 1960-årene utviklet vestlige samfunnsvitere teorier om utvikling og modernisering som ble eksportert til Latin-Amerika og dannet grunnlag for omfattende politiske bevegelser. Etter hvert viste det seg at verken begreper eller teorier passet til forholdene i Latin-Amerika, og følgene var til dels katastrofale. Det er med

god grunn latinamerikanske samfunnsvitere i dag betrakter sine vestlige kolleger med skepsis og er svært opptatte av å utvikle en samfunnsvitenskap som er tilpasset regionen. I Afrika er det forskere som er trette av sine velmenende kolleger fra den nordlige halvkulen som aldri vil være i stand til å forstå hva det vil si å leve i ekstrem fattigdom og vite at det er lite håp for de kommende generasjoner.

Her kan forskere fra de rikere landene bare svare med ydmykhet og tilbud om et forskningsfellesskap som fremmer forståelse og innsikt, og forhåpentligvis gjør forskere i den tredje verden til likeverdige partnere.

Noter

Argumentasjon og data i dette kapittel bygger på en mer omfattende artikkel: «Some Basic Issues in Comparative Poverty Research», som vil bli publisert i *International Social Science Journal*, May 1992.